

COINCIDENTIA OPPOSITORUM

Carmen Ioana Popa

PhD Student, "1 Decembrie 1918" University of Alba Iulia

Abstract: Through Nicolaus Cusanus, Jakob Böhme, C. G. Jung and Mircea Eliade, we will bring into discussion the concept of coincidentia oppositorum. This concept refers to the totality, to the primordial One, to the unity in which all the contradictions are united and it coexist together forming perfection. Coincidentia oppositorum becomes an instrument of knowledge and a mythical model. The model being Divinity, the primordial being, and all rites, the techniques to which the primitive man uses are ways of rebuilding the primordial order, moment in which the coincidences are united in One. The one who launched this theory is the German philosopher, Nicolaus Cusanus, his theory being formed around divinity. Jakob Böhme makes a reflection on the Trinity, Heaven and Hell, good and evil, the positive and the negative. These qualities designate the philosophy of nature. Coincidentia oppositorum in alchemy coincides with coniunctio, this concept is used by C. G. Jung in many of his works. For Mircea Eliade, coincidentia oppositorum is a mythical model, the unification of opposites, the totalization of being through various rituals, a reintegration into the cosmos, and all the rites show man's desire to become the being that was before the separation.

Keywords: coincidentia oppositorum, totality, divinity, coniunctio, rituals

Coincidentia oppositorum este un concept care face referire la totalitate, la Unul primordial, la unitatea în care toate contrariile se unesc și coexistă, formând perfecțiunea. Prin acest concept, omul speră să atingă Absolutul, unde totul se pătrunde. „Conform lui Ewart Cousins, care definește coincidența contrariilor drept un proces de unificare, se identifică trei tipuri de *coincidentia*:

1. unitate fără dualitate, care naște perspectiva monistă
2. diferență fără unitate (opoziție), regăsită în doctrinele dualiste gnostice sau în filosofia atomistă greacă
3. unitatea în dualitate (complementaritate), perspectivă în care intră teologia creștină sau taoismul.”¹

Coincidentia oppositorum, un concept filosofic, exprimă dualitatea, coincidența contrariilor fiind, de asemenea, și un concept religios. Face referire la divinitate, la ființa primordială, în care totul coincide. Această credință în Unul primordial, în această unire totală a contrariilor și formarea perfecțiunii provine din dorința omului de a se simți complet și împăcat cu sine. Omul rațional nu poate conștientiza această unitate primordială, pentru a înțelege trebuie să înlăturăm vălul și să pătrundem într-o altfel de cunoaștere, o cunoaștere speculativă. „Orice *coincidentia* este aspectul unui nou principiu, identificabil ca un fel de «terț inclus», în care problema relațiilor dintre opuși se rezolvă prin apariția celui de-al treilea termen, printr-o uniune paradoxală, care păstrează sau respinge termenii conjuncției, sau pur și simplu prin coexistență (complementaritate) ori substituție. Este vorba, credem noi, de o altă logică, ce poate fi numită «simbolică», întrucât exemplele confirmă existența relației dintre opuși sunt simboluri sau imagini mitice. Acestea se aplică și existenței, în general, dar numai în măsura în care situațiile concrete repetă sau redau modelul arhetipal. Într-un astfel de sistem logic, există, deci, o subordonare a termenilor opuși, dar și a relației sintetice ori

¹ Bogdan Sillion, *Mircea Eliade și misterul totalității*, București, Editura Eikon, 2016, p. 18.

dialectice rezultate, unui model mitic. Doar o gândire eliberată de sub imperiul principiilor logice clasice poate cuprinde o relație dialectică între contrarii. O asemenea gândire poate fi numită, conjunctural, «simbolică», «prerreflexivă», «arhetipală» sau mitică. Considerăm că Eliade este unul dintre cei mai importanți teoreticieni ai unei astfel de gândiri, funcțională atât ca principiu explicativ al operei sale, cât și ca hermeneutică a fenomenelor religioase.»²

Coincidentia oppositorum devine un instrument de cunoaștere, un model mitic, modelul fiind Divinitatea, Ființa primordială, toate riturile, tehnicile la care apelează omul primitiv sunt modalități de reconstruire a ordinii primordiale, moment în care coincidențele se unesc în Unu. În cele mai multe rituri de trecere, neofitul trebuie să întrupeze în propria sa persoană femininul și masculinul, totul se reduce la o reîntoarcere în primordial, la începuturi, când nimic nu se diferențiază, când totul se confunda și trăia în Divinitate într-o ordine fără sfârșit. Această ordine este perfectă pentru omul scindat, care începând de la perechea adamică are conceptul de diferențiat, de feminin și masculin, de rău și bun, iar această cădere în păcat devine un exil al ființei care prin diferite tehnici încearcă să repătrundă, pentru o scurtă perioadă de timp, în această confuzie primordială. „De exemplu, Dumnezeu și Satana se pot afla în relații de *dualism absolut* (gnosticism), de *confruntare* (concepțiile milenariste, scenariile apocaliptice, chiar o altă etapă gnostică), de *alternanță* (ideea că Dumnezeu și Satana alternează la conducerea acestei lumi), *destrucție* (biruința finală a Luminii față de Întuneric), *dublă-negație* (Satana, ca rău absolut care neagă tot, inclusiv pe sine) (...).»³

Coincidentia oppositorum definește, de asemenea, și metafizicul; depinde de coexistența a cel puțin 2 termeni care se află în opoziție unul față de celălalt, dar care depind în același timp unul de celălalt, îmbinându-se realizând această coincidență a contrariilor într-un înțeles foarte adânc. În alchimie acest concept folosit și de Carl Jung este echivalentul lui *coniunctio*.

Coincidentia oppositorum este o teorie lansată de filosoful german Nicolaus Cusanus, teorie care este exemplificată în *Despre docta ignoranță*. Teoria sa este formată în jurul divinității, a lui Dumnezeu, fiind prezentată și în ediția bilingvă *Coincidentia oppositorum*. Deducem din acest text faptul că omul, prin încercările sale de a înțelege misterele acestei lumi, se folosește de anumite aproximări, care de cele mai multe ori fac referire la starea de unitate divină, însă toate acestea nu ating adevărul absolut. Observăm o permanentă dualitate în rândurile acestei cărți, pentru că ceea ce este cunoscut este și necunoscut, cunoașterea este și necunoaștere, finitul este și nefinit, ființa este neființă - o comparație care devine o coincidență a contrariilor care supraviețuiesc împreună. Întreg textul sugerează faptul că doar Dumnezeu este Adevărul Absolut, iar relativitatea prin care lucrează omul îl apropie doar de această cunoaștere fără a exista niciun fel de *precisio*. Toate acestea stau sub semnul diferitelor perechi de contrarii, cum ar fi: rece-cald; lumină-întuneric; uscat-umed, contrarii care se regăsesc pretutindeni. „Pentru Cusanus, coincidența contrariilor, împreună cu docta ignoranță care o inspiră, reprezintă instrumentele care fac posibilă realizarea aspirației spre unitate fără abandonarea simultană a gândirii ca atare. Ce-i drept, *rațiunea*, a cărei menire este să compare și să măsoare lucrurile și conceptele formate pe baza percepției lor, rămâne legată de simțuri, și prin aceasta indisolubil implicată în multiplicitate și opoziție. Nefiind o cunoaștere a adevăratei ființări, care este cea a Unității primordiale, ea este implicit non-cunoaștere. Dar aceasta nu înseamnă că ea ar fi lipsită de valoare și că, pentru a-L găsi pe Dumnezeu, omul trebuie să disprețuiască gândirea și simțurile: între rațiune și unirea cu realitatea ultimă acționează încă o forță mentală - *intelectul*, care mediază între ele, conferind și activității ancorate în relativ a celei dintâi sens și valoare pentru orice căutare a absolutului. Fără să atingă nici el unitatea ultimă (care e Dumnezeu, sau «Intelectul divin»), intelectul se ridică totuși deasupra cunoașterii multiplicității, fiind o *imagine* a Intelectului divin. Din toate

²*Ibidem*, pp. 18-19.

³*Ibidem*, p. 19.

conținuturile cunoașterii raționale pleacă necesități intelectuale îndreptate de la multiplicitate spre unitate, de la contrarii spre coincidența lor.”⁴ Dumnezeu este considerat Absolutul, fiind plasat deasupra tuturor contrariilor, unitatea Sa fiind absolută, însă se poate observa și faptul că se consideră că în Dumnezeu se află coincidența tuturor acestor contrarii. Aceste contrarii se pot sustrage din tot textul filosofului, în capitolul *De Deo abscondito* (*Despre Dumnezeul ascuns*) putem remarca aceste contrarii în dialogul dintre păgân și creștin, creștinul predicând faptul că: „în afara adevărului nu există adevăr, în afara circularității nu există cerc, în afara umanității nu există om. Nu se poate deci găsi vreun adevăr în afara adevărului, nici altfel, nici în altceva. (...) Nimic din toate acestea nu ți-e cunoscut, ci doar îți închipui că le cunoști”⁵. Unitatea în percepția lui Cusanus coincide cu adevărul, putând vorbi doar de o singură unitate, această unitate fiind Dumnezeu. În dialogul dintre păgân și creștin se încearcă înfăptuirea unei explicații în privința acestei unități: „*Creștinul*: Știu că tot ceea ce știu nu este Dumnezeu și că tot ceea ce concep nu e asemenea Lui, căci El le întrece pe toate. *Păgânul*: Așadar, Dumnezeu nu este nimic. *Creștinul*: Nu este nici <acest> nimic, fiindcă nimicul nu are numele nimic. *Păgânul*: Dacă nu este nimicul, atunci este ceva. *Creștinul*: Nici ceva nu este. Căci <ceea ce este> ceva nu e Totul. Dumnezeu însă nu e mai degrabă ceva decât Totul”⁶. Acesta este doar un exemplu din multitudinea acestor comparații, prin care Dumnezeu, unitatea absolută, este ridicată deasupra tuturor acestor contrarii, pentru că „Dumnezeu este dincolo de nimic și de ceva, fiindcă nimicul I se supune pentru ca ceva să ia ființă. Și aceasta este Atotputernicia Lui, puterea prin care e mai presus de tot ceea ce este sau nu este, așa încât Lui i se supune deopotrivă ceea ce nu este și ceea ce este. Căci face neființa să treacă în ființă și ființa să treacă în neființă. (...) Și de aceea <despre El> nu se poate spune că ar fi una mai degrabă decât alta, de vreme ce de la El sunt toate”⁷.

În capitolul *De genesi* (*Despre geneză*), în dialogul dintre Konrad și Nicolaus, descoperit faptul că timpul în unitate, în geneză, trebuie să coincidă, începutul și sfârșitul sunt într-o permanentă coincidență: „Sfârșitul nu are vreun sfârșit și Începutul nu are vreun început. Acolo însă unde este coincidența dintre Început și Sfârșit, este necesar ca și mijlocul să coincidă”⁸. Identical este baza acestei coincidențe, identical acesta fiind etern, însă nu poate proveni din diferit, deoarece din identic rezultă identical, iar din diferit ia naștere diferitul, identical este nemultiplicabil, etern. Dumnezeu, în urma acestui fapt, „este chemat *Unu* și *Identical*. Căci cei care au cercetat mai atent sensul cuvintelor l-au pus pe *Unu* chiar înaintea *Identicalului*, ca și cum *Identitatea* ar fi mai mică decât *Unul*. Fiindcă orice identical este unu, iar nu invers. Ei au pus și *Ființa*, și *Eternitatea*, și tot ce nu este *Unu după Unul* absolut - în special platonicienii; tu însă concepe *Identicalul* în sens absolut, deasupra *identicalului* care poate fi considerat prin intermediul unui cuvânt”⁹. De asemenea, lumea își găsește obârșia în identical, fiind „evident că începutul sau obârșia lumii nu se află în Diferit, ci *Identicalul* absolut este începutul, mijlocul și sfârșitul lumii, iar Dumnezeu n-a făcut ca durată să aibă vreun alt început (în afara *Identicalului* absolut) decât lumea”¹⁰. Când vine vorba de această coincidență a contrariilor, se aduce în discuție și perechea adamică. Nicolaus Cusanus susținând faptul că „*Adam*, care este denumirea cuprinzând în înțelesul ei omul, atât ca bărbat cât și ca femeie”¹¹, deducem că Adam, primul om, este de sorginte androgenică, contrariile coincid în acest om.

⁴ Mihnea Moroianu, *Studiu introductiv „Leibnizianul de dinainte de Leibniz” - Aspecte ale filosofiei lui Nicolaus Cusanus* la vol. Nicolau Cusanus, *Coincidentia oppositorum*, vol. I, ediție bilingvă, studiu introductiv, traducere și note de Mihnea Moroianu, Iași, Editura Polirom, 2008, pp. 44-45.

⁵ Nicolaus Cusanus, *Coincidentia oppositorum*, ed. cit., p. 65.

⁶ *Ibidem*, p. 69.

⁷ *Ibidem*, p. 71.

⁸ *Ibidem*, p. 129.

⁹ *Ibidem*, p. 133.

¹⁰ *Ibidem*, p. 149.

¹¹ *Ibidem*, p. 153.

Această teorie a coincidenței contrariilor, la Nicolaus Cusanus se învârtă în jurul unității Lui Dumnezeu, a prezenței contrariilor în unitatea absolută, unde Identicalul nu este Diferit, ci este Identical Absolut.

Credința într-o unitate absolută, în care coincidențele există apare și la filosoful german Jakob Böhme, în lucrarea sa cea mai importantă, *Aurora sau răsăritul care se întrezărește*, lucrare rămasă neterminată. Contrariile se unesc într-o unitate absolută, conform scrierii sale există neschimbări în procesele cosmice, o permanentă întâlnire a unității și diversității, coexistența binelui și a răului în natură, în om. Lucrarea este o reflecție asupra Trinității, asupra Raiului și a Iadului, a binelui și a răului, pozitivului și negativului. Aceste calități desemnează filosofia naturii. Remarcăm o permanentă luptă a contrariilor, în special a celor două calități morale opuse. Binele și răul sunt denumite calități, calități care i-au încercat pe Adam și Eva, cei doi fiind percepuți ca o unitate, iar separarea lor a survenit cu mâncarea fructului oprit, fapt ce a determinat căderea lor în păcat: „deoarece existau în om atât răul cât și binele, amândouă calitățile stăpâneau în el: de aceea existau un om bun și unul rău în aceeași mamă deodată. S-a văzut, de asemenea, limpede, atât în lumea cea dintâi cât și în cea următoare, până în vremea noastră, cum în natură împărăția cerului și cea a iadului s-au luptat fără încetare și pe toate căile, lumea aflându-se neconținut în mare încordare ca o femeie în timpul facerii. Dar în chipul cel mai vădit s-au petrecut lucrurile cu Adam și Eva în Paradis, când, pentru a fi încercați dacă pot exista amândoi după felul și forma îngerilor, le-a răsărit deodată în cale pomul cu cele două calități, cea bună și cea rea: Creatorul îi opri să mănânce din fructe. Dar calitatea cea rea din natură se război cu cea bună izbutind să-i ademenească pe Adam și Eva să guste din amândouă. De aceea, mâncând din amândouă, pe loc căpătară felul și forma animală, fiind siliți să trăiască și să se înmulțească ca dobitoacele”¹².

De asemenea, căldura este văzută din punctul a celor două calități. Căldura este privită din perspectiva binelui, însă și din punct de vedere negativ, ea fiind capabilă să ardă și să consume: „Căldura stăpânește în natură și încălzește totul, fiind un izvor în totul; acolo unde n-ar fi așa, apa ar fi mult prea rece și pământul ar încrămeni; n-ar exista nici aer. - Căldura stăpânește în toate: în arbori, în plante, în ierburi, făcând ca apa să curgă din izvoarele pământului și să ajute să crească tot ce e viu. De aceea se cheamă calitate (*Qualität*), pentru că izvorăște (*quället*) în toate, și toate cresc. Iar lumina din căldură dă tuturor calităților puterea prin care totul să devină plăcut și atrăgător. Căldura fără lumină nu folosește celorlalte calități, ci aduce stricăciune a ceea ce e bun, fiind un izvor al răului; atunci calitatea cea rea din căldură biruie”¹³. Lumina este cea care potențează căldura, făcând-o favorabilă pentru natură, lipsa ei având un efect distrugător. O altă calitate este frigul, contrarul căldurii, fiind un mijlocitor prin care schimbă efectul distrugător al căldurii, însă frigul are, de asemenea, o caracteristică rea și una bună. Din aceste două calități (căldură-frig) apar cele două elemente, aerul și apa: „Aerul își are originea în căldură și în frig; căci căldura și frigul dau naștere la toate și le împlinesc printr-o puternică înlănțuire de mișcări. Când însă frigul împlânzește căldura, calitățile amândurora se subțiază, și calitatea amară le contractă și le transformă în picături; aerul cu marea sa mobilitate se naște din căldură, iar apa din frig”¹⁴. Însă și în aceste două calități există o parte benefică și una distrugătoare, aducând viață sau moarte. Jakob Böhme mai specifică alte 4 calități: cea amară - „este inima oricărei vieți (...). Căci pe dată ce pătrunde prea mult într-o făptură, ea se aprinde în toiul căldurii și separă trupul de spirit, încât

¹² Jakob Böhme, *Aurora sau răsăritul care se întrezărește. Aceasta înseamnă: Rădăcina sau muma filosofiei, astrologiei și teologiei pe temeiul adevărat, sau descrierea naturii*, traducere de Gheorghe I. Ciorogaru, studiu introductiv, note și revederea traducerii de Rodica Croitoru, serie îngrijită de Idel Segall, București, Editura Științifică, 1993, pp. 57-58.

¹³ *Ibidem*, p. 74.

¹⁴ *Ibidem*, p. 75.

creatura moare; pentru că ea tâșnește și aprinde elementul foc, în care nicio făptură nu poate ființa, în marea dogoare și amărăciune”¹⁵; cea dulce - „potrivnică celei amare, este o calitate atrăgătoare și plăcută, aducând o înviore a vieții și o îmblânzire a răului (...). Dar și ea poartă în sine un trist izvor al morții și al pierzaniei; căci pe dată ce calitatea dulce se aprinde în cea amară, în elementul apă, ea dă naștere la boală, la molimă și stricăciune a trupului”¹⁶; cea acră - „este contrară celei amare și celei dulci, temperează totul în chip plăcut, aducând o înviore și o moderare, atunci când calitatea amară și cea dulce se revarsă prea mult (...). Dar și ea poartă în sine un izvor al răului și al stricăciunii; căci dacă se revarsă prea mult, ori tâșnește prea tare într-un lucru, încât se aprinde, ea dă naștere la tristețe și melancolie, apa ia un miros de mlaștină, viața e privită în negru, totul duce la o uitare a binelui ca într-o casă a morții; în fine, un început al disperării și un sfârșit al bucuriilor”¹⁷; cea aspră sau sărată - „e o harnică moderatoare a celorlalte trei: amară, dulce și acră, făcând totul plăcut și atrăgător; ea oprește întreținerea calității amare, ca și a celei dulci și a celei acre, să nu se aprindă. (...) Când este aprinsă în foc, ea capătă o asprime și o duritate care o transformă într-un izvor al răutății și stricăciunii vieții; în trup se depune piatră și carnea suferă cumplit. Iar când este aprinsă în apă, pricinuieste trupului umflături, râie, mâncărimi, buboae, devenind un trist sălaș al morții, al mizeriei și al uitării binelui de orice fel”¹⁸. Permanentă dualitate care există în toate aceste calități, sunt aducătoare de viață sau moarte, existând incontestabil o luptă între bine și rău. Această dualitate se răsfrânge în natură, totul provenind din aceste contrarii, care se amestecă, se echilibrează, dar se și distrug, dând naștere pozitivului și negativului. Pe lângă aceste patru calități, mai există iubirea, tonul (sunetul), natura; existând în toate spiritul vieții, deoarece primele șase dau naștere celui de-al șaptelea, „în acest spirit stă ființa corporală a îngerilor, diavolilor și oamenilor, și este o mamă a celor șase spirite în care se nasc acestea, și în care ele nasc și lumina care este inima lui Dumnezeu”¹⁹.

Coincidentia oppositorum în alchimie coincide cu *coniunctio*, acest concept fiind folosit de C. G. Jung, în lucrările precum *Psihologie și alchimie, Studii despre reprezentările alchimice, Mysterium Coniunctionis*. Coincidența contrariilor devine o reconciliere a elementelor primordiale, o unire a acestora, masculinul și femininul unindu-se ajung la mântuirea ființei. Elementele de contrarii sunt esențiale în alchimie, fiind prezentată natura lui Mercurius, o natură hermafrodită, fiind apropiat de soare, dar este considerat a fi și argint-viu, natura sa dublă îi permite să fie aproape de soare, dar să-i stingă și strălucirea. C. G. Jung prezintă faptul că „psihicul original are un chip dublu. Unul privește în față, celălalt în urmă”²⁰. C. G. Jung prezintă și nunta sacră dintre Soare și Lună, aceste două naturi se unesc în vasul mistic, iar din această unire rezultă *filius hermaphroditus*, acesta fiind Hermes psihopomp. Conjunția, unirea dintre Soare și Lună are o influență regeneratoare. În procesul de individualizare, bărbatul este personificat de *anima*, Adam purtând-o pe Eva în sine, în corpul său, până la separație. „Cu toate că bărbatul și femeia se unesc, ei reprezintă totuși contrarii ireconciliabile care dacă sunt activate degenerază în ostilitate morală. Astfel, această opoziție primordială reprezintă simbolic toate opozițiile imaginabile: precum cald/rece, luminos/întunecat, sud/nord, uscat/umed, bine/rău etc., tot astfel, conștient/inconștient.”²¹

În procesul alchimic, Mercurius este cel care se află atât la începutul operei, cât și la sfârșitul operei, el fiind asemenea unui *ouroboros*, un simbol care unește, este unificator, de asemenea el „este hermafroditul ființei originare care se desface în perechea clasică frate/soră

¹⁵*Ibidem*, p. 76.

¹⁶*Ibidem*, pp. 76-77.

¹⁷*Ibidem*, p. 77.

¹⁸*Ibidem*, p. 77.

¹⁹*Ibidem*, p. 276.

²⁰ C. G. Jung, *Opere complete 12. Psihologie și alchimie*, traducere din germană de Viorica Nișcov, București, Editura Trei, 2016, p. 78.

²¹*Ibidem*, pp. 175-176.

și se reunește în *coniunctio* spre a reapărea la sfârșit sub figura strălucitoare a lui *lumen novum*, a *lapis*-ului. El este metal și totuși fluid, materie și spirit, rece și totuși fierbinte, otravă și totuși băutură vindecătoare, un *simbol care unifică contrariile (...)*²².

Toate aceste coincidențe devin un model mitic, pentru a se reactualiza un arhetip primordial, fapt pe care îl vom observa și la Mircea Eliade, în teoria sa despre *coincidentia oppositorum*. Această teorie devine o transcedere, C. G. Jung prezentând o serie de simboluri alchimice pentru a demonstra conexiunea care există între ele, acestea fiind supuse unor procese de transformare prin care ia naștere *rebis*-ul.

Pentru Mircea Eliade *coincidentia oppositorum* este un model mitic, unirea contrariilor, totalizarea ființei prin diferite ritualuri se dorește o reintegrare în cosmos, iar toate riturile arată dorința omului de a deveni ființa care a fost înainte de separare. În *Nașteri mistice*, riturile de trecere devin doar modalități de integrare a neofitului în tainele acestei lumi, de a accede spre o stare în care masculinul și femininul coexistă împreună. Stare pe care o are neofitul este una de plenitudine, el putând fi considerat total. În *Mefistofel și androgenul*, Eliade prezintă misterele totalității, iar în subcapitolul „Semnificații ale identității contrariilor (*coincidentia oppositorum*)”, se subliniază faptul că omul este nemulțumit de starea sa actuală, iar unirea contrariilor devine o formă de totalizare a ființei. Omul simte că ceva lipsește, se simte separat, iar dorința lui este de a simți unitatea primordială. Acest dor metafizic este o nostalgie după paradisul pierdut, loc în care contrariile se anulează. Prin rituri, simboluri și mituri se dorește o abolire a timpului istoric și o reîntoarcere într-un timp al totalizării. În Divinitate întâlnim *coincidentia oppositorum* totală, omul dorind să se integreze în mitul cosmogonic, moment în care „contrariile coexistau într-o totalitate nondiferențiată”²³, omul sperând la o întoarcere la ordinea primordială. În *Nostalgia originilor*, Mircea Eliade precizează faptul că spiritualitatea indiană are o permanentă nostalgie a absolutului, o depășire a contrariilor, aceștia recurgând la orgie ca formă de eliberare, *moksa*, eliberarea ultimă. Însă orgiile se regăsesc și la alte popoare, acestea devenind *coincidentia oppositorum*, o transcedere a ființei.

În *Mitul reintegrării*, cât și în *Tratat de istorie a religiilor*, Marile-Zeițe sunt întruparea *coincidentia oppositorum*, cultul în jurul acestor zeițe prezentând coincidența contrariilor, deoarece „fecioarele practicau prostituția sacră în temple, pentru promovarea rodniciei câmpurilor; curtezana coincidea cu fecioara neprihănită, «sacru» coincidea cu «profanul», omul liber coincide cu sclavul. Saturnaliile erau o formidabilă răsturnare de valori. Ceea ce era interzis în timpul anului era îngăduit și chiar promovat în timpul Saturnaliilor. Sclavul lua locul stăpânului, cinstita matroană era totuna cu desfrânata. (...) Saturnaliile «totalizau» fragmentele unei societăți umane, întocmai cum ceremonia agricolă care stă la baza Saturnaliilor «contopea» germenii în marea matrice telurică. Totul devenea ca la început, *ab initio*; sau, ca să amintim termenul sanskrit, *agre - in principio*. «Totalizare» realizată prin «răsturnarea tuturor valorilor» și *coincidentia oppositorum*”²⁴.

Dumnezeu este unitatea primordială, Unul, deoarece „la început, atât în plan cosmic, cât și în plan antropologic, exista o plenitudine care conținea toate virtualitățile”²⁵, această coincidență a contrariilor în divinitatea supremă trebuie să fie absolută, divinitate în care coexistă opusele totale. „*Coincidentia oppositorum* este una din modalitățile cele mai arhaice prin care s-a exprimat paradoxul realității divine. (...) Astfel, «orgia» o prezintă la nivelul cel mai elementar al vieții religioase, nu simbolizează ea oare regresivitatea în amorf și indistinct,

²²*Ibidem*, p. 329.

²³ Mircea Eliade, *Nostalgia originilor. Istorie și semnificație în religie*, traducere de Cezar Baltag, București, Editura Humanitas, 1994, p. 252.

²⁴*Idem*, *Mitul reintegrării*, București, Editura Humanitas, 2003, p. 31.

²⁵*Idem*, *Mefistofel și androgenul*, traducere de Alexandra Cuniță, f. I., Editura Humanitas, 1995, p.108.

recuperarea unei stări în care toate atributele se anihilează și contrariile coincid?”²⁶ Mircea Eliade, în *Tratat de istorie a religiilor*, exemplifică această *coincidentia oppositorum* prin dorința înțeleptului și ascetului oriental de a deveni neutru, de a nu simți nici durere, nici plăcere, dorește să devină autonom, iar prin contemplație și meditație dorește să atingă coincidența contrariilor.²⁷ Acest ascet ajunge în punctul în care nu mai cunoaște conflictele, contrariile dispar din el, ființa se „totalizează”, ajungând mai aproape de „totalizarea” divinității.²⁸ Neofitul, prin diferite rituri, începe să-și „cosmicizeze” această experiență, refăcând în el Cosmosul, unind Soarele și Luna, dorește să refacă unitatea primordială care există înaintea Creației, în care nu există haos, moment în care există Ființa nediferențiată despre care putem afirma că întrupa în ea *coincidentia oppositorum*.²⁹

În *Tratat de istorie a religiilor*, acest concept oferă omului posibilitatea să reactualizeze pentru o scurtă perioadă de timp, unitatea primordială. Sacrul este opusul profanului, iar prin această unire a contrariilor, individul are acces la sacru, prin diferitele ritualuri la care recurge. El conștientizează scindarea sa, iar recuperarea sa completă se realizează doar prin acumularea contrariilor în propria persoană. „*Coincidentia oppositorum* - model mitic. - Toate aceste mituri ne oferă o dublă revelație: 1) ele dezvăluie, pe de-o parte, polaritatea a două personaje divine, ivite dintr-unul și același principiu și destinate, în diverse versiuni, să se împace într-un *illud tempus* eshatologic; 2) pe de altă parte, *coincidentia oppositorum* în structura profundă a divinității, care se dovedește, rând pe rând sau concomitent, binevoitoare și înfricoșătoare, creatoare și distructivă, solară și ofidiană (=manifestă și virtuală) etc. În acest sens, se cuvine să spunem că mitul revelează, mai adânc decât ar fi posibil chiar experienței raționaliste să dezvăluie, structura însăși a divinității, care se situează deasupra atributelor ei și reunește toate contrariile.”³⁰ Doar divinitatea are această posibilitate, omul doar aspiră spre o astfel de unitate, pe care o va avea în momentul mântuirii, moment în care va deveni ființa de la începuturile acestei lumi, acel androgin care are o stare privilegiată, cumulând în sine contrariile într-o ordine nediferențiată.

Prin acest concept, omul dorește să reactualizeze Absolutul, să-l reinvie în această societate, tot timpul făcându-se referiri la ființa perfectă, care integrează în sine această *coincidentia oppositorum*; ființă care devine un prototip pentru integrarea în Absolut, integrare care se realizează prin anumite tehnici, fiind o transcendere fragilă și de scurtă durată. Se dorește integrarea în cosmos, regăsirea Paradisului pierdut, și crearea dualității care se găsea în Ființa primordială. Toate tehnicile la care apelează omul, au drept scop „abolirea condiției umane și reintegrarea în condiția paradisiacă a omului primordial”³¹. „(...) *coincidentia oppositorum* este conceptul cel mai ambiguu cu putință, rămânând de multe ori inexplicabil unei gândiri obișnuite să conceapă realități necontradictorii. Încă Aristotel a arătat că orice discurs despre Ființă, ca paradigmă a rostirii, se supune principiilor noncontradicției și identității: «(...) este imposibil ca aceluiași să-i aparțină și, totodată, să nu-i aparțină același atribut, și numai după sine (...) Acest principiu este cel mai sigur dintre toate (...). Este imposibil, nu încapă îndoială, să crezi că este și nu este, precum, după unii, ar fi zis Heraclit. Dacă nu este cu putință ca aceluiași, în același timp, să-i aparțină, contrarii (...) și dacă o opinie, contradictorie acestei opinii, este și contrara sa, este limpede că nu se poate ca, totdeodată, acel ceva să fie gândit a fi fiind sau nu. Cine se înșală în această privință, ajunge

²⁶ *Idem*, *Tratat de istorie a religiilor*, cu o Prefață de Georges Dumézil și un cuvânt înainte al autorului, traducere de Mariana Noica, București, Editura Humanitas, 1992 p. 383.

²⁷ *Ibidem*, pp. 383-384.

²⁸ *Ibidem*, p. 384.

²⁹ *Ibidem*, p. 384.

³⁰ *Ibidem*, p. 383.

³¹ Bogdan Silion, *op. cit.*, p. 56.

să aibă opinii contrare concomitente. De aceea, orice demonstrație trebuie să se sprijine în acest ireductibil. Căci, în mod firesc, el este principiul celorlalte axiome.»³²

BIBLIOGRAPHY

Bibliografie generală

- BÖHME, Jakob, *Aurora sau răsăritul care se întrezărește. Aceasta înseamnă: Rădăcina sau muma filosofiei, astrologiei și teologiei pe temeiul adevărat, sau descrierea naturii*, traducere de Gheorghe I. Ciorogaru, studiu introductiv, note și revederea traducerii de Rodica Croitoru, serie îngrijită de Idel Segall, București, Editura Științifică, 1993
- CUSANUS, Nicolau, *Coincidentia oppositorum*, vol. I-II, ediție bilingvă, studiu introductiv, traducere și note de Mihnea Moroianu, Iași, Editura Polirom, 2008
- DURAND, Gilbert, *Structuri antropologice ale imaginarului. Introducere în arhetipologia generală*, traducere de Marcel Aderca, prefață și postfață de Radu Toma, București, Editura Univers, 1977
- ELIADE, Mircea, *Mefistofel și androginul*, traducere de Alexandra Cuniță, f. l., Editura Humanitas, 1995
- ELIADE, Mircea, *Mitul eternei reîntoarceri. Arhetipuri și repere*, traducere de Maria Ivănescu și Cezar Ivănescu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2008
- ELIADE, Mircea, *Mitul reintegrării*, București, Editura Humanitas, 2003
- ELIADE, Mircea, *Nașteri mistice*, traducere de Mihaela Grigore Paraschivescu, București, Editura Humanitas, 1995
- ELIADE, Mircea, *Nostalgia originilor. Istorie și semnificație în religie*, traducere de Cezar Baltag, București, Editura Humanitas, 1994
- ELIADE, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, cu o Prefață de Georges Dumézil și un cuvânt înainte al autorului, traducere de Mariana Noica, București, Editura Humanitas, 1992
- GLODEANU, Gheorghe, *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca Editura Dacia, 2006
- JUNG, C. G., *Opere complete 12. Psihologie și alchimie*, traducere din germană de Viorica Nișcov, București, Editura Trei, 2016
- JUNG, C. G., *Opere complete 13. Studii despre reprezentările alchimice*, traducere din germană de Daniela Ștefănescu, București, Editura Trei, 2017
- JUNG, C. G., *Opere complete 14/3. Mysterium coniunctionis. Cercetări asupra separării și unirii contrastelor sufletești în Alchimie. Volum suplimentar „Aurora Consurgens”. Un document atribuit lui Toma d`Aquino despre problematica alchimică a contrariilor* ddr. M-L.vonFranz, traducere din limba germană de Dana Verescu, București, Editura Trei, 2006
- SILION, Bogdan, *Mircea Eliade și misterul totalității*, București, Editura Eikon, 2016

Lucrări cu caracter general. Dicționare. Enciclopedii

- CHEVALIER, Jean, GHEERBRANT, Alain, *Dicționar de simboluri. Mituri, vise, obiceiuri, gesturi, forme, figuri, culori, numere*, Iași, Editura Polirom, 2009

³²*Ibidem*, p. 21.